

об'єктів, налагодження якісного водопостачання, так і для концесіонера – це стабільний прибуток під гарантії держави. Проте механізм концесії доцільно використовувати коли в роботі об'єктів централізованого водопостачання наявні системні недоліки: великі втрати води при транспортуванні, непродуктивні витрати електроенергії, незадовільний технічний стан водопровідних мереж, зношеність основних фондів та обмежені можливості фінансування з державного та місцевих бюджетів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Національна комісія [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rubin.nerc.gov.ua:8080/ukr/nportal/view/947>
2. Національна доповідь про якість питної води та стан питного водопостачання в Україні у 2012 році. – Київ, 2013. – 450 с.
3. Закон України «Про питну воду та питне водопостачання» № 2918-III від 10.01.2002 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 16. – Ст. 112.
4. Закон України «Про природні монополії» № 1682-III від 20.04.2000 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2000. – № 30. – Ст. 238.
5. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР//ВВР. – 1997. – № 24. – Ст. 170 (зі змінами та доповненнями).
6. ООО «ТАУН СЕРВИС» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.town.lg.ua/>
7. Закон України «Про концесії» № 997-XIV від 16.07.1999 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1999. – № 41. – Ст. 372.

УДК 330.322

Татарульсва А.О.

здобувач кафедри менеджменту й адміністрування
ДВНЗ «Криворізький національний університет»

ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ЩОДО ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У статті представлені основні результати дослідження використання зарубіжного досвіду щодо залучення прямих іноземних інвестицій з метою забезпечення економічної безпеки держави. Визначено складові механізми забезпечення економічної безпеки при надходженні іноземних інвестицій. Розглянуто інструменти та важелі подолання негативного впливу іноземних інвестицій в Україні.

Ключові слова: пряме іноземне інвестування, економічна безпека держави, Центрально-Східна Європа, псевдоєфективні інвестиції, державно-приватне партнерство.

Татарульсва А.А. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА ПО ПРИВЛЕЧЕНИЮ ПРЯМЫХ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В КОНТЕКСТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА

В статье представлены основные результаты исследования использования зарубежного опыта по привлечению прямых иностранных инвестиций с целью обеспечения экономической безопасности государства. Определены составляющие механизмов обеспечения экономической безопасности при поступлении иностранных инвестиций. Рассмотрены инструменты и рычаги преодоления негативного влияния иностранных инвестиций в Украину.

Ключевые слова: прямое иностранное инвестирование, экономическая безопасность государства, Центрально-Восточная Европа, псевдоэффективные инвестиции, государственно-частное партнерство.

Tatarulyeva A.O. FOREIGN EXPERIENCE USAGE IN ATTRACTING FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN CONTEXTS OF STATE ECONOMIC SECURITY ENFORCEMENT

The article presents key findings on foreign experience usage in attracting foreign direct investment in order to enforce state economic security. Components of economic security enforcement as receiving foreign investment are identified. Implements and levers to overcome negative impact of foreign investment in Ukraine are considered.

Keywords: foreign direct investment, state economic security, Central and Eastern Europe, pseudo effective investment, public-private partnership.

Постановка проблеми. Очікування держави та іноземного інвестора щодо ефекту від іноземного інвестування за своєю природою суперечливі, оскільки держава має на меті підтримання сталого економічного розвитку та задоволення потреб населення. Держава розглядає прямі іноземні інвестиції (далі – ПІІ) як елемент для створення конкурентоздатної економіки, забезпечення національних інтересів; як додаткове джерело фінансування при нестачі внутрішніх коштів для економічного розвитку та утрудненому доступі до інших джерел фінансування. Водночас іноземний інвестор очікує швидкого і максимального доходу на вкладений капітал, не акцентуючи увагу на збереженні екологічної ситуації, зменшенні рівня безробіття, підвищенні технологічного рівня виробництва, що може суперечити політиці держави та бути загро-

зою її економічної безпеки. У цьому аспекті досить актуальним є питання використання зарубіжного досвіду щодо залучення прямих іноземних інвестицій з метою забезпечення економічної безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок в економічну теорію засад прямого іноземного інвестування зробили такі науковці, як: Б.В. Губський, В.В. Дергачова, С.В. Захарін, О.Г. Федоренко, Н.Н. Вознесенська та ін.

Разом із тим, незважаючи на величину та значущість наукових досліджень, присвячених цій проблемі, окремі питання використання зарубіжного досвіду щодо залучення прямих іноземних інвестицій з метою забезпечення економічної безпеки держави залишаються недостатньо вивченими і потребують подальшого дослідження.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати мету статті, яка полягає у дослідженні використання зарубіжного досвіду щодо залучення прямих іноземних інвестицій з метою забезпечення економічної безпеки держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Країни Центрально-Східної Європи (далі – ЦСЄ), застосовуючи низку стимулюючих заходів в інституційній сфері (діючі СЕЗ/ВЕЗ, податкове стимулювання, державні преференції), все ж використовують залучені інвестиції неефективно. Неефективність використання ПІІ зумовлює потребу у збільшенні надходжень іноземних фінансових ресурсів задля забезпечення економічної безпеки та підняття ефективності національної економіки тощо. Це, у свою чергу, спричиняє зростання зовнішньої заборгованості (оскільки капітал надходить у вигляді кредитів від комерційних установ), зростання спекулятивних очікувань (через надходження капіталу у вигляді портфельних інвестицій), зростання інфляції та перегрів економіки (приплив ПІІ збільшує грошову масу країни-реципієнта). Тому видається доцільним розгляд зарубіжного досвіду країн ЦСЄ та можливостей його використання в нашій країні.

Механізми, які використовуються для підвищення ефективності залучення ПІІ у країни ЦСЄ, можна виділити у дві групи: механізми покращення інвестиційного клімату та механізми забезпечення економічної безпеки при надходженні ПІІ. Механізми покращення інвестиційного клімату формуються зі складових середовища функціонування підприємницької діяльності, оскільки останнє визначає умови діяльності суб'єктів підприємництва. Підприємницька діяльність становить економічний базис задоволення економічних і соціальних потреб населення.

Використовуючи методику Doing business [1], виділено складові середовища підприємницької діяльності, до яких відносять: податкову систему, дозвільну систему (отримання дозволів на будівельні роботи, на електропостачання), захист інвестора, започаткування підприємницької діяльності, доступність кредитування, рішення підприємств про власне банкрутство, здійснення зовнішньоторговельної діяльності, виконання контрактів.

Механізми забезпечення економічної безпеки при надходженні іноземних інвестицій включають у себе декілька складових. Механізм державно-приватного партнерства дозволяє, по-перше, державі здійснювати безпосередній контроль над діяльністю інвестора в інвестиційному проекті.

По-друге, за допомогою такого партнерства відбувається залучення іноземного інвестора в ті галузі, які є необхідним для нормального функціонування держави, однак не дають можливості отримання швидкого та значного доходу: будівництво інфраструктурних об'єктів, систем водопостачання та водовідведення, та інших систем життєзабезпечення міст.

По-третє, існує розподіл відповідальності та ризиків проекту між державою та інвестором, що знижує ризиковість проекту для іноземного інвестора та сприяє його захищеності.

У трактуванні законодавства різних країн поняття державно-приватного партнерства співвідноситься лише з концесією, однак в інших країнах може застосовуватися до аутсорсингу та спільних підприємств, що створюються державним та приватним сектором. Однак у практичній діяльності найчастіше під державно-приватним партнерством розуміють взаємовигідне рівноправне співробітництво між державою та приватною підприємницькою діяльністю, що базується на розподілі ризиків та відповідальності при здійсненні інфраструктурних проектів та надання громадських послуг.

Характерно, що при послабленні або відсутності стабільних інституційних чинників, механізмом вирішення проблем взаємодії представників підприємницьких структур із елементами середовища є корупція. Досліджувані країни ще не досягли максимального рівня економічного розвитку, а отже, інституційне середовище ще не набуло достатньої формалізації для ефективного усунення корупції.

У країнах ЦСЄ, порівняно із високорозвиненими промисловими країнами, основні елементи середовища функціонування підприємницької діяльності потребують модифікації, що дозволить країнам піднятися вище в рейтингу конкурентоспроможності економік світу (табл. 1). Таким чином, підвищиться ефективність використання не тільки іноземних інвестицій.

Таблиця 1

Параметри середовища функціонування підприємницької діяльності, станом на початок 2013 р.

Країна	США	Німеччина	Естонія	Македонія	Японія	Латвія	Литва	Словенія	Словаччина	Угорщина	Польща	Чехія	Болгарія	Румунія	Хорватія	РФ	Україна
Легкість ведення підприємницької діяльності, місце в рейтингу	4	20	21	23	24	25	27	35	46	54	55	65	66	72	84	112	137
Податкова система, місце в рейтингу	69	72	50	24	127	52	60	63	100	118	114	120	91	136	42	64	165
Реєстрація права власності, місце в рейтингу	25	81	14	50	64	31	5	83	8	43	62	27	68	72	104	46	149
Започаткування підприємницької діяльності, місце в рейтингу	13	106	47	5	114	59	107	20	83	52	124	140	57	68	80	101	50
Зовнішньоторговельна діяльність, місце в рейтингу	22	13	7	76	19	16	24	57	98	72	50	68	93	72	105	162	145
Захист інвестора, місце в рейтингу	6	100	70	19	19	70	70	17	117	128	49	100	49	49	139	117	117

Складено за: [172]

Станом на початок 2013 р. країни досліджуваної групи проводили реформи, які стосувалися представлених елементів середовища функціонування підприємницької діяльності. Країни цієї групи використали механізм мінімізації часових втрат при реєстрації підприємства та отриманні дозволів. Застосування цього механізму проявляється через встановлення лімітів часу на розгляд документів та отримання дозволів, а також здійснення реєстраційних процедур за допомогою Інтернет. Реєстрації нової компанії у Македонії займає 4 дні, оскільки реєстраційний офіс розсилає всю необхідну інформацію по інстанціях самостійно. У Польщі діє аналогічна система. Словенії, завдяки автоматизації процесу, вдалося скоротити термін реєстрації до 13 днів. Угорщина здійснює реєстрацію новостворених підприємств в онлайн-режимі, скасувавши паперові трансакції. Країни з високим рівнем доходу також здійснюють реформи: Німеччина знизилася вимоги до стартового капіталу новостворених компаній, який тепер становлять 1 євро, а не 25000 євро. Важливим елементом започаткування підприємницької діяльності є надання дозволу на проведення будівельних робіт та отримання доступу до електроенергії. Латвія на шляху пришвидшення доступу до джерел електропостачання спростила процес затвердження зовнішніх конструкційних з'єднань. РФ знизилася вартість підключення до джерел енергопостачання. Так, Болгарія, Латвія та Польща знизили обсяг стартового капіталу для започаткування бізнесу. У Словенії та Україні скасували застарілі вимоги до печаток компаній.

Реформування реєстрації права власності відбувалося в Македонії та Румунії шляхом встановлення ліміту часу на реєстраційні процедури, що становить 8 днів у Македонії та 35 днів у Румунії. Македонія також скасувала обов'язкові нотаріальні платежі. Естонія завершила комп'ютеризацію всього реєстраційного процесу. Чехія збільшила кількість персоналу, що займається реєстрацією права власності на землю та вжила адміністративних заходів для зменшення бюрократичних процедур. Також важливими кроками були: комп'ютеризація кадастрових служб та електронний доступ до баз даних комерційних реєстраторів; оцифрування всіх даних та запровадження електронної форми спілкування з нотаріусами. Латвія дозволила доступ до муніципальних електронних баз даних платників податків, таким чином виключивши необхідність отримання інформації про статус платника податків у паперовому

варіанті. РФ відмінила обов'язкову умову надання кадастрових паспортів об'єктів при реєстрації права власності. Словенія здійснює процедури реєстрації права власності в он-лайн режимі.

Механізм захисту прав інвесторів зазнає також активного реформування. В Україні ще у 2009 р. був прийнятий закон про акціонерні товариства [2], який посилив захист міноритарних акціонерів. Згідно із законом наглядова рада повинна схвалити трансакцію між зацікавленими сторонами. В законі прописані детальні вимоги до наглядової ради задля усунення конфлікту інтересів, підвищуючи прозорість діяльності компаній. Також чітко регламентовані обов'язки членів наглядової ради та їхні зобов'язання у випадку, якщо їхні дії чи бездіяльність заподіяли шкоду компанії. Македонія також здійснила зміни у своєму законодавстві, коли внесла поправки у закон про торговельні підприємства. Нова редакція посилює зобов'язання щодо розкриття інформації та модифікує дозвольний процес для трансакцій між пов'язаними сторонами. Тепер керівництво повинно публікувати інформацію про такі угоди в річному звіті. На керівництво, якщо воно є зацікавленою стороною в угоді, що завдає шкоди компанії, накладається додаткова відповідальність. Литва збільшила захист інвесторів шляхом посилення вимог щодо розкриття корпоративної інформації як у річному звіті, так і для громадськості.

Умови регулювання ПІІ можуть реалізовуватися в декілька етапів:

1. Визначення їхнього впливу на основні макроекономічні показники.
2. При позитивному результаті можливим є стимулювання припливу іноземних інвестицій шляхом надання пільг, зниженні оподаткування. Стимулюючи діяльність доцільно застосовувати при надходженні інвестицій у пріоритетні для економіки країни галузі.
3. Негативний вплив інвестицій зумовлює вжиття заходів для їх мінімізації, що можуть полягати у законодавчому обмеженні інвестування у стратегічні для держави галузі.
4. Задля зменшення залежності від іноземного капіталу доцільно розвивати внутрішню інвестиційну діяльність, що допоможе уникнути ризиків від зовнішнього інвестора.

На нашу думку, доцільним є зазначення у законодавчих актах (ЗУ «Про режим іноземного інвестування» [3]) та нормативних документах стратегічних галузей економіки, іноземне інвестування яких

Таблиця 2

Інструменти та важелі подолання негативного впливу іноземних інвестицій в Україні

Заходи	Політико-правові чинники	Економічні чинники
Стимулювання припливу ефективного капіталу	- реформування роботи Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами; - законодавче визначення пріоритетних для іноземного інвестування галузей	- надання державних пільг суб'єктам господарювання при інвестування у пріоритетні галузі (авіабудування, ІТ-сектор, машинобудування тощо); - покращення інвестиційного клімату, з метою створення стабільного і передбачуваного середовища функціонування підприємницької діяльності; - державні пільги при інвестуванні у слаборозвинені регіони при створенні відповідної кількості нових робочих місць; - стимулювання розвитку внутрішнього інвестування; - підтримка стабільного курсу гривні з метою уникнення девальваційних очікувань, що призведуть до відпливу інвестицій; - активне використання механізму державно-приватного партнерства.
Зменшення обсягу псевдоефективних інвестицій	- законодавче обмеження інвестування окремих галузей, що становлять основу національної безпеки	- обмеження на вивезення прибутків з високооборотних галузей терміном на 3 роки від початку прибуткової діяльності (фінансове посередництво, торгівля, операції з нерухомістю); - стимулювання розвитку внутрішнього інвестування.

зумовить небажані наслідки для національної та економічної безпеки. Заходи задля посилення економічного розвитку країни при міжнародному інвестиційному співробітництві представлені у таблиці 2.

З огляду на досвід країн ЦСЄ, можемо запропонувати обмежити доступ прямих іноземних інвестицій у банківський сектор, виробництво та торгівлю зброєю, вибухівкою, амуніцією; виробництво та продаж електроенергії. Такі заходи дозволять поліпшити соціально-економічний розвиток та зменшити псевдоефективні інвестиції.

Ще одним методом, що дозволить мінімувати приплив псевдоефективних інвестицій, є зобов'язання щодо стабільності законодавства. Такі зобов'язання щодо стабільності законодавчого поля формують впевненість інвестора в збереженні сприятливих умов для функціонування його інвестицій, навіть якщо відбудуться негативні зміни в політиці і законодавстві. У такому разі відбуватиметься компенсування інвесторам втрат, яких вони можуть зазнати.

Дані зобов'язання можуть бути забезпечені за рахунок: національного законодавства, що буде стосуватися всіх інвесторів чи окремих категорій; угод, що укладені між державою та інвестором, в яких стабілізаційні моменти прописані лише щодо визначеного інвестора.

Ефективність зобов'язань щодо стабілізації не є однозначною. З одного боку, вони збільшують стабільність і передбачуваність умов роботи інвестора і таким чином стимулюють залучення інвестицій у довгострокові та середньострокові проекти. З іншого боку, стабілізаційні зобов'язання становлять ризик для реалізації суверенних прав держави-акцептора інвестицій щодо управління економікою і запровадженню законодавчих і регулюючих заходів.

У Законі України «Про режим іноземного інвестування» у статті 10 [3] прописана компенсація збитків іноземним інвесторам, включаючи упущену вигоду і моральну шкоду, завданих їм внаслідок дій, бездіяльності або неналежного виконання державними органами України чи їхніми посадовими особами передбачених законодавством обов'язків щодо іноземного інвестора або підприємства з іноземними

інвестиціями, відповідно до законодавства України. Збитки повинні бути відшкодовані на основі поточних ринкових цін та/або обґрунтованої оцінки, підтверджених аудитором чи аудиторською фірмою. Компенсація, що виплачується іноземному інвестору, визначається на час фактичного здійснення рішення про відшкодування збитків. Однак, на нашу думку, необхідним є додаткове обумовлення положення про компенсацію в разі зміни законодавчого поля в інвестиційних договорах, що становлять найбільшу цінність та важливість для соціально-економічного розвитку України: інвестиції у високотехнологічну обробку промисловість (авіабудування, машинобудування, виробництво обчислювальної техніки), НДІДКР, комп'ютерні технології. Такі нововведення дозволять посилити приплив ефективних інвестицій.

Висновки. Механізми забезпечення економічної безпеки при надходженні іноземних інвестицій включають у себе декілька складових: механізм державно-приватного партнерства, механізм мінімізації часових втрат при реєстрації підприємства та отриманні дозволів та механізм захисту прав інвесторів.

З огляду на досвід країн Центрально-Східної Європи, доцільно обмежити доступ прямих іноземних інвестицій у банківський сектор, виробництво та торгівлю зброєю, вибухівкою, амуніцією; виробництво та продаж електроенергії. Такі заходи дозволять поліпшити соціально-економічний розвиток та зменшити псевдоефективні інвестиції.

Ще одним методом, що дозволить мінімувати приплив псевдоефективних інвестицій, є зобов'язання щодо стабільності законодавства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Doing business 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2013>.
2. Закон України Про акціонерні товариства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/514-17>.
3. Закон України Про режим іноземного інвестування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/93/96-вр>.